

מעדני שבת

פרשת אמור תשפ"ה

גליון תנ"ו

— מעדנים על הפרשה בהלכה ובאגדה —

נערך בס"ד ע"י מתתיהו אליהו הכהן זילביגר

היתר אוכל נפש ביו"ט

מלאכת בורר

השו"ע (תק"י) פוסק בורר אדם ביו"ט כדרכו בחיקו ובתמחוי, אפי' אם אינו לאלתר אלא לאחר זמן כל שרוצה לאכלו בו ביום, אבל לא בטבלה ולא בנפה ולא בכברה. טוב למעט בטרחא ולברור מה שפחות טרחה ולכן באופן שהאוכל מרובה על הפסולת יקח הפסולת ואם הפסולת מרובה על האוכל יקח את האוכל ומניח את הפסולת. ואם הם שוין בכמותן בורר איזה מהם שירצה, אכן אם האוכל הוא דק יברור הפסולת.

מלאכת טוחן

השו"ע (תק"ד) פוסק דכין את התבלין כדרךן שאם ידוך אותם מבע"י יפיג טעמן, אבל מלח אינו נידוך ביו"ט אלא א"כ הטה המכתש או שידוך בקערה וכיוצא בה כדי שישנה, שאם שחק המלח מערב יו"ט לא יפיג טעמו. ובשער הציון (ס"ק י"ח) כתב שמ"מ שום בצל ושחליים שמפיגים טעם לגמרי אין צריך כלל שינוי. ובכלל זה כל הירקות לסוגיהן, בננות, תפוחי עץ, ותפ"א מבושלים ושאינם מבושלים, אבוקדו ודומיהן, כל אלו אם ירסקו אותם מערב יו"ט מפיגין טעמם לכן מותר לטוחנם ולרסקם כהרגלו בימות החול.

מלאכת לש

מותר ללוש ביו"ט ללא כל שינוי, ולכן מותר ללוש עיסה, ומותר להכין קצפת משמנת מתוקה, ומותר להכין מיונז, ומותר להכין מאכל ביצה עם בצלים ולערבב בשמן כרגיל, ולהכין כל מאכלי תינוק כדייסות אף בבלילה עבה ובלי שינוי, ולעשות פודינג וג'לי.

מלאכת כיבוי

השו"ע (תק"ד) פוסק אסור לכבות דליקה ביו"ט אפי' אם רואה ביתו שנשרף, אם אין שם סכנת נפשות. ואין מכבין הבקעת ואפי' כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה. המ"ב מפרש דלא חשיב כיבוי זה אוכל נפש אף שאין לו מקום אחר להעמיד הקדירה שם מפני שאין כיבוי הבקעת מסייע כלום לאוכל נפש אלא שמונע ההיזק ע"י כיבוי, ואף דלא גריעא דבר זה ממכשירי אוכל נפש שא"א לעשותן מבעוד יום דשרי ס"ל לדעה זו דלאו כל מכשירי אוכל נפש התירו אלא דוקא אותן שהן קרובין יותר לתיקון האוכל. הרמ"א חולק וכתב דוקא אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם אי אפשר להציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה מותר לכבות, וכן בבית אם ישרף הבית לא יהיה לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם אסור לכבות. דס"ל דזהו צורך אוכל נפש ממש ומותר הכיבוי כמו שהתירה התורה לאפות ולבשל.

מתוך

הגר"ז (תצ"ה) כתב כל מלאכות אוכל נפש מתוך שהתירה התורה לעשותן לצורך אכילת יום טוב הותרו לגמרי אפילו שלא לצורך אוכל נפש ובלבד שיהא בהן צורך הנאת הגוף אבל אם אין גופו נהנה ביו"ט מגוף המלאכה עצמה אלא שדבר נתקן ונתכשר להנאת האדם ע"י עשיית המלאכה כגון שמתקן שפוד לצלות בו שאין גופו נהנה מגוף השפוד אלא מהצלי שנצלה בו אע"פ שעושה אותן לצורך יו"ט הרי הן נקראין מכשירי אוכל נפש שאסור לעשותן ביום טוב מן התורה אם אפשר לעשותן מערב יום טוב.

כתיב (כג, ז) 'כל מלאכת עבדה לא תעשו'.

הגר"ז (תצ"ה) כתב מהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה ואין במלאכה זו צורך לאכילה ושתייה כגון מכבה את הנר או בונה או חופר וכל כיוצא באלו אבל כל מלאכה הנעשית באוכל או במשקה כגון הקצירה והדישה והעימור והזרייה והברירה והטחינה וההרקדה והלישה והאפייה והשחיטה והבישול והבצירה והסחיטה והצידה וההוצאה כל אלו כיון שהן נעשין בגוף האוכל וכשאדם נהנה מהאוכל הרי נהנה מגוף המלאכה לפיכך נקראין כל מלאכות אלו מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יו"ט שנאמר 'אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם'. וכן ההבערה אע"פ שאינה נעשית בגוף האוכל אפי' הכי כיון שמתקנת את האוכל הרי גם היא בכלל מלאכת אוכל נפש.

מ"מ נפסק בשו"ע (תצ"ה) קצירה וטחינה ובצירה וסחיטה וצידה וה"ה דישה והרקדה אע"פ שהם מלאכת אוכל נפש אסורים חכמים. המ"ב מפרש שהשו"ע ס"ל שמן התורה כל מלאכת אוכל נפש מותר ורק חכמים אסרו דברים שהם עבודה רבה כגון הני שהאדם רגיל לקצור שדהו ולבצור כרמו כאחד ולדרוך כל ענביו כאחד ולטחון הרבה בפעם אחת וא"כ יטרד כל היום בעבודתו וימנע משמחת יו"ט ואסרו אפי' ע"י שינוי, והניחו בהיתרן רק דברים שמסתמא הן רק לצורך יו"ט. אך הרבה פוסקים חולק' וס"ל דמלאכת עבודה הנ"ל אסור מן התורה דלא התירה התורה אלא מה שהוא דרך לעשות ליום זה כגון מלישה ואפי' ואילך.

דרשינן בגמ' (ביצה כ':) לכם ולא לנכרים לכם ולא לכלבים, וכן נפסק בשו"ע (תק"ב) אין מבשלים לצורך כותים ביום טוב, לפיכך אסור להזמינו שמא ירבה בשבילו, וכן אסור לבשל ולאפות לצורך כלבים.

עוד איתא בגמ' (כתובות ז'). אך אשר יאכל לכל נפש דבר השוה לכל נפש, ומה"ט נפסק בשו"ע (תק"א) אין עושין מוגמר, דהיינו לפזר מיני בשמים על הגחלים, בין להריח ובין לגמר הבית או הכלים. וכן מותר רק להחם ביו"ט מים לרחוץ ידיו אבל לא כל גופו, דרחיצת כל גופו הוא דבר שאין שוה לכל נפש רק למעונגין הרגילין בזה.

אין אופין מיו"ט לחבירו, לשבת, ולחול. אם עבר ועשה מלאכה לא לצורך יו"ט אם יכול להנות ממנו ביו"ט אינו אלא אסור דרבנן הואיל וחזי לאורחין ביו"ט. ולכן במקום הפסד הוא מותר, כגון נפסק בשו"ע (תצ"ח ו') בהמה מסוכנת שירא שמא תמות, והוא אכל כבר ואין צריך לה, מותר לשחטה אם יש שהות ביום כדי לאכול ממנה כזית צלי מבע"י אע"פ שבפועל לא יאכלו.

רעק"א (תצ"ה) מביא מוצל מאש (סי' י"ב) שמסתפק אם מותר לבשל ביום טוב לאכול אכילה גסה, וממה שאמרו דאופה מיו"ט לחול דפטור משום דחזי לאורחים משמע דלא שמה אכילה, דאי לא אמאי איצטריך לטעמא דאורחים תיפוק ליה דאי בעי אכיל אכילה גסה.

הגר"ז (קו"א תק"י) כתב מלאכת אוכל נפש הותרה לגמרי ביו"ט ואינו רק דחוויה, ולכן לא צריך לעשות טצדקי לעשותה באופן שאינו כרוך בעשיית מלאכה. מ"מ יש למעט בטרחה.

הצרור המור מבאר מה שאין לכהן לטמא במת אלא רק בקרובים הוא משום שבעצם ראוי לכל אדם לזכור יום מיתה אלא הכהן מאחר שהוא נמצא בבית המקדש הרי זה עצמו מקדשו ואין צורך כ"כ לזכור יום מיתה, אולם כהן הדיוט מאחר שלא נמצא בבית המקדש כל הזמן לכן עדיין ראוי להם לזכור יום המיתה ולהטמא לקרובים, כדי שיזכרו וישובו אל ה', אבל הכהן הגדול אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומלוּבש בבגדי כהונה לשרת לפני ה' תמיד והוא דבק בשם ה' הוא יזכור תמיד את ה', איש כזה אינו צריך להטמא אפילו לאביו.

כתיב (כג, י) 'כי תבאו אל הארץ וכו' וקצרתם את קצירה וכו'. המשך חכמה כתב שרצון השם יתברך שלא יתגשמו בני ישראל בעבודת קרקע, ונתן להם מצוות הרבה בכל פועל בכל מצעד, ליחד כל עניני בני אדם אל השי"ת, להיות כל הפועלים החומריים לדרכים מאירים ומזהירים להגיע בהן לשלימות האמיתי ולהתקרבות השי"ת, ולכן בתחילת הקצירה צוה להביא עומר ושתי הלחם להשם, ואז יותרו באכילת חדש. וכן בסוף הקצירה יש מצוה ליתן פאה לעני. ובתוך הקצירה יש מצות לקט. הכלל ראשית ואמצע וסוף הקצירה קודש הם להשם, וקודש הם לענינים אשר בהם יושרש החמלה והחסד, אשר הן המגיעות את הישראלי לאושר השלמות ולהתכלית הנרצה להקב"ה.

כתיב (כא, י) 'והכהן הגדול מאחיו', איתא במדרש תנחומא למה נקרא שמו גדול שהוא גדול בחמשה דברים, בנוי בכח בעושר בחכמה ובשנים. וצריך ביאור מדוע צריך שהכהן גדול יהיה גיבור. כעין זה מצינו גם בגמ' (נדרים ל"ח). אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו, וילפינן ליה ממשה שהיה גבור דכתיב ויפרוש את האהל על המשכן. והרמב"ם (יסודי התורה ז' א') פוסק ואין הנבואה חלה אלא על חכם גדול בחכמה גבור במדותיו ולא יהא יצרו מתגבר עליו בדבר בעולם אלא הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, אדם שהוא ממולא בכל המדות האלו שלם בגופו כשיכנס לפרדס וימשך באותן הענינים הגדולים הרחוקים ותהיה לו דעה נכונה להבין ולהשיג והוא מתקדש והולך ופורש מדרכי כלל העם ההולכים במחשכי הזמן והולך ומזרז עצמו ומלמד נפשו שלא תהיה לו מחשבה כלל באחד מדברים בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו אלא דעתו פנויה תמיד למעלה קשורה תחת הכסא להבין באותן הצורות הקדושות הטהורות ומסתכל בחכמתו של הקב"ה כולה. הכסף משנה כתב שהרמב"ם מפרש גבור במדותיו כההיא דתנן איזהו גבור הכובש את יצרו. ותמה שמהגמ' משמע שהוא גיבור בכח ממש כמו שהגמ' מוכיחה ממש רבינו.

ר' חיים שמואלביץ זצ"ל בספר שיחות מוסר מיישב שגיבור הוא מי שמנצל את כל כחותיו הגופניים ונפשיים בלי שמץ של עצלות ורפיון, כי בזה שהוא מתאמץ בכל הכוחות הוא מצליח.

כתיב (כז, כז) 'ועניתם את נפשתיכם והקרבתם אשה לה' וכל מלאכה לא תעשו'. לכאורה קשה למה הפסיק באמצע ואמר להקריב קרבן, הא מן הראוי לגמור את הדברים אשר לכל יחיד דהיינו מצות עינוי ומלאכה ושוב לכתוב החיוב קרבן שיש לציבור. וכן בכל מקום הוזכר הקרבן אחרי איסור מלאכה.

בספר אזנים לתורה מיישב שזה בא לרמז שעינוי הנפש ביו"כ הוא עצמו נחשב כהקרבת קרבן, וכמו שאנו אומר' בכל תענית יה"ר שיהא מעוט חלבי ודמי שנתמעט היום כחלב מונח ע"ג המזבח.